

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ID 35.735.029 Національної академії
сухопутних військ імені гетьмана
Петра Сагайдачного, доктору історичних наук,
професору Виздрику Віталію Степановичу
вул. Героїв Майдану, 32, м. Львів-26, 79026

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію ад'юнкта штатного науково-організаційного відділу *Долганової Маріанни Володимирівни* *“Історичний досвід створення та функціонування інституту військових капеланів у постсоціалістичних країнах (90-ті роки XX – початок XXI століття)”*, подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 032. Історія та археологія.

Актуальність теми дисертації. В умовах руйнівної і тривалої російсько-української війни особливого значення набуває утвердження гуманістичних, морально-етичних цінностей, підвищення мотивації, освіченості, духовних та життєвих орієнтирів військовослужбовців Збройних Силах України. Інститут українського капеланства активно розвивається із початком збройної агресії Росії проти України у 2014 році. У постсоціалістичних країнах колишнього Варшавського блоку, розвиток душпастирства розпочався раніше, із розвалом комуністичної системи. Звичайно, цінність має вивчення історії розвитку цієї структури та функціонування душпастирства тих країн, у яких є спільне минуле з Україною.

З інтеграцією в НАТО у країнах Центрально-Східної Європи значно зросла роль військового капеланства, яке стало важливим елементом у підтримці морального духу військовослужбовців. Військові капелани виконують не лише релігійні функції, але й забезпечують психологічну підтримку, допомагаючи військовим справлятися зі стресами та викликами, пов'язаними з їхньою службою. Це особливо важливо в умовах сучасної війни, де моральна підтримка може мати вирішальне значення.

Пріоритетом для військово-історичної науки стає детальний аналіз досвіду організації капеланської служби в постсоціалістичних країнах, яка нині працює за стандартами НАТО. Це включає вивчення не лише практик, що вже зарекомендували себе, але й можливостей їх адаптації до українських реалій. Зокрема, важливо врахувати культурні та соціальні аспекти, які можуть впливати на ефективність душпастирської опіки в умовах війни. Обрана тема дисертаційного дослідження має, безумовно, актуальне та прикладне значення для становлення та розвитку капеланства у ЗСУ.

Зв'язок роботи з державними програмами. Дисертаційне дослідження *“Історичний досвід створення та функціонування інституту військових капеланів у постсоціалістичних країнах (90-ті роки XX – початок XXI століття)”*, виконане в межах науково-дослідної роботи на тему “Взаємодія Збройних Сил і громадянського суспільства в умовах сучасних війн та збройних конфліктів” (шифр «Суспільство», номер державної реєстрації 0123U102207) на замовлення Генерального штабу ЗС України та командування Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. Автор підготувала розділ “Аналіз душпастирської діяльності з ЗС України в контексті взаємодії з релігійними організаціями, як елементами громадянського суспільства”.

Особистий внесок здобувача. Представлена дисертація є самостійно виконаною науковою працею. Усі наведені наукові положення, висновки, аргументи новизни належать здобувачці. З наукових праць виконаних та опублікованих у співавторстві, у дисертації використані лише ті ідеї та положення, які належать автору дисертації.

Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій.

Наукові положення і висновки дисертації належним чином обґрунтовані. Аналіз тексту дисертації та змісту публікацій здобувача це підтверджують.

Достовірність сформульованих у дисертації положень обумовлена поставленою метою та визначеними завданнями дослідження.

Авторові вдалося досягти поставленої мети – всебічно проаналізувати історичний досвід роботи військового капеланства у постсоціалістичних країнах, його роль у забезпеченні належного рівня духовності військовослужбовців у мирний час, у миротворчих операціях та збройних конфліктах.

Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру. У процесі виконання дисертаційного дослідження здобувач обґрунтувала низку позицій, що містять наукову новизну. Серед вперше реалізованих завдань, на нашу думку, особливо виокремити такі:

- проведено аналіз діяльності військового капеланства у постсоціалістичних країнах (на основі досвіду Польщі, Естонії, Латвії, Литви та інших країн);
- досліджено процес становлення та еволюції інституту військового капеланства в Україні в період кінця XX – початку XXI ст.

Удосконалено:

- дослідження джерельної бази і методологічної основи, що стосуються вивчення історії створення, розвитку та функціонування структури військового капеланства у постсоціалістичних країнах (90-ті роки XX – початок XXI століття);
- вивчений досвід діяльності інституту капеланства у Збройних Силах України (на основі досвіду АТО/ООС та під час повномасштабного вторгнення);
- проаналізовані форми та методи роботи військових капеланів в історичному контексті.

Дисертаційне дослідження має суттєву наукову значимість і практичну спрямованість представленої праці у вирішенні важливого питання у сфері національної безпеки і оборони – морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України.

Проблеми, які розкрила здобувачка наукового ступеню у своїй роботі, за обсягом і глибиною висвітлення, обґрунтованістю положень свідчать, що вітчизняна історична наука збагатилася науковою роботою, яка містить важливі теоретико-методологічні та прикладні положення.

Повнота викладених основних результатів дисертації у наукових публікаціях. Основні положення та висновки дисертаційної роботи відображено у 15 наукових публікаціях, зокрема у 4-ох статтях, які внесені до переліку вітчизняних фахових видань з історії; 10 публікацій – у збірниках матеріалів Міжнародних і Всеукраїнських наукових конференцій.

Наукове значення та практична цінність роботи полягає у тому, що результати дослідження поглиблюють знання з історії військового душпастирства. Результати дослідження можуть бути впроваджені у діяльність державних установ, експертних центрів та наукових організацій для створення узагальнених праць і розробки керівних документів, які висвітлюють роль душпастирської підтримки в умовах сучасних збройних конфліктів. Вони також можуть бути використані для вдосконалення навчальних програм у вищих навчальних закладах і розробки методичних рекомендацій. Крім того, результати можуть стати основою для ініціювання змін у нормативно-правовій базі, що регулює структуру капеланства у Збройних Силах України. Це сприятиме вдосконаленню організації капеланської служби, підвищенню її результативності та впровадженню найкращих практик, запозичених із досвіду країн НАТО.

Оцінка змісту, завершеності та оформлення дисертації. Дисертація за структурою, мовою та стилем викладення відповідає вимогам, які висуваються до такого роду досліджень.

У першому розділі вивчено історіографію проблеми, джерельну та методологічну бази. Підкреслено, що тема дисертаційного дослідження не була предметом наукових пошуків вітчизняної та зарубіжної історіографії. Дисертантка досить повно та ґрунтовно проаналізувала напрямки історіографічних досліджень у багатьох країнах посткомуністичного світу.

Другий розділ “Історичний досвід функціонування інституту військових капеланів у країнах Центрально-Східної Європи” розкриває історію створення та функціонування капеланства у європейських країнах після розпаду соціалістичного табору. Капелани Північноатлантичного альянсу мають досвід діяльності у миротворчих місіях, який, справедливо вказує М. Долганова, слід вивчати та опиратися на цей досвід й українським військовим душпастирям.

У третьому розділі «Особливості становлення і діяльності військового капеланства у пострадянських країнах» з метою визначення основних і нових підходів до душпастирської роботи здійснено аналіз особливостей відродження релігійних практик та інституцій у пострадянських країнах. Підкреслено, що діяльність Російської православної церкви (РПЦ) має системний характер і дискримінує інші конфесії, попри відсутність формального інституту військового капеланства у країни-агресорки.

У четвертому розділі “Капеланство у Збройних Силах України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)”, вивчається історія створення, функціонування та розвитку капеланства у ЗС України. У розділі розкрито історію становлення та розвитку нормативно-правової бази капеланського руху з часів відновлення незалежності України і до сьогодення. Проведений комплексний аналіз функціонування капеланства з початком російської агресії у 2014 році в ході Антитерористичної операції / операції Об’єднаних сил (АТО/ООС) та під час повномасштабного вторгнення військ Російської Федерації на територію України, яке розпочалось 24 лютого 2022 р. Авторка дослідження справедливо підкреслює, що практична реалізація структури капеланства у ЗС України почалась саме із початком АТО у 2014 році на Сході України, триває вона й досі.

Авторка представленої роботи дійшла висновку, що військове капеланство в пострадянських країнах відіграє важливу роль у наданні духовної та психологічної підтримки військовослужбовцям. Після розпаду СРСР і відновлення релігійних свобод капеланство стало важливим елементом духовної підтримки військових у збройних силах багатьох нових незалежних

держав. Капелани сприяють моральному і духовному вихованню воїнів, допомагають з психологічною реабілітацією та підтримують патріотичне виховання.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Є зауваження щодо анотації дисертації. Слід звернути увагу на форму написання анотацій. В анотації слід уникати описових, розлогих речень. Більше використовувати такі визначення, як “досліджено”, “вивчено”, “вказано”, “проаналізовано” і т.д.

Варто підкреслити досвід роботи військових капеланів із курсантами НАСВ, згадати про капеланський центр гарнізонного львівського храму Петра і Павла, про відновлення і роль церкви святого архангела Михаїла у житті академії, про сьогоднішнє – передачу і перенесення дерев'яного храму УКУ на територію Яворівського полігону (на місце загибелі військовиків у результаті рашистського обстрілу ракетами).

У НАСВ відбулися перші наукові конференції щодо впровадження душпастирства у ЗСУ. Мабуть слід у рекомендаціях наголосити на важливості майбутньої підготовки військових капеланів на базі Інституту морально-психологічного забезпечення НАСВ та Українського католицького університету у Львові.

Поряд з тим висловлені зауваження не мають негативного впливу на загальну позивну оцінку теоретичного рівня та практичної значимості дисертації М. В. Долганової.

ВИСНОВОК. Тема дисертації повністю відповідає спеціальності 032 – Історія та археологія. Дослідження є особистою авторською роботою, цілісною і завершеною згідно з поставленою метою та визначеними завданнями.

Рекомендую дисертаційну роботу *Долганової Маріанни Володимирівни “Історичний досвід створення та функціонування інституту військових капеланів у постсоціалістичних країнах (90-ті роки ХХ – початок ХХІ століття)”* до захисту у відповідній спеціалізованій

вченій раді щодо здобуття наукового ступеню доктора філософії за спеціальністю 032– Історія та археологія.

Вважаю, що подана до захисту дисертація відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (пп.5-9) «Порядок присудження ступеню доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеню доктора філософії» за спеціальністю 032 – Історія та археологія.

Рецензент, провідний науковий співробітник науково-дослідного відділу (підготовки військ) Наукового центру Сухопутних військ Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, кандидат історичних наук, доцент

“26” 06 2025

Юрій БУРАКОВ

Особистий підпис рецензента, кандидата історичних наук, доцента БУРАКОВА Юрія Васильовича засвідчую.

Заступник Начальника національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного з наукової роботи, доктор технічних наук, професор, полковник

“26” 06 2025

Володимир ГРАБЧАК

